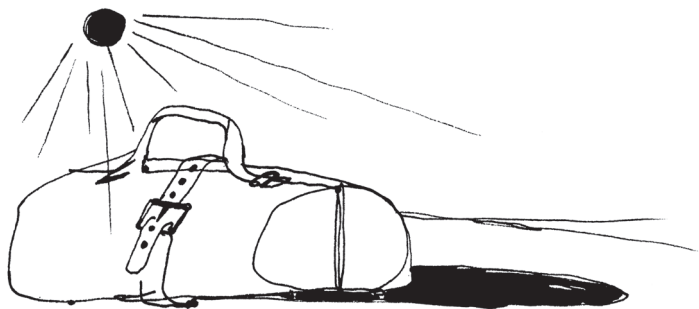

Ibland blir det helt fel – men god mat tröstar

ARNE JERNELÖV

MBM FÖRLAG

AFGHANISTAN

Året är 1977. På Taiwan har man funnit att höga halter av arsenik i dricksvatten orsakat cancer hos hundratals personer. Rapporter har inkommit om liknande höga halter av arsenik i brunnar i delar av sydvästra Afghanistan, och om oförklarade dödsfall där. Regeringen i Kabul ber WHO om hjälp och tillsammans med en belgisk läkare åker jag till området.

Det är en lugn period i landets stormiga historia. Det är långt efter det att briterarna lämnat landet och före den sovjetiska invasionen, och långt innan talibanerna tar makten.

Prover på vattnet visar arsenikhalter på över fem gånger WHO:s riktvärde. De cancerformer som associeras med höga arsenikhalter i dricksvatten är urinblåse-, hud- och lungcancer. Den förra formen befinns vara överrepresenterad i de aktuella områdena, men inte de två senare, givet rökvanorna. Vår rekognosering syftar till att ge underlag till en större epidemiologisk undersökning i området. En sådan planerades men kommer aldrig till stånd då den politiska situationen spetsar till sig.

KAN DET KALLAS HÄLERI?

VI HAR NÅTT en liten by högt uppe bland bergen i västra Afghanistan. När vi kör in i byn följer glatt springande och vinkande småpojkar jeepen medan de vuxna männen ser efter oss med mer svårtolkade ansiktsuttryck, men med klart intresse. Vi stannar mitt i byn vid ett stensatt hus som skiljer sig från de lermurade bostäderna runt omkring. Vår fråga om mat följs av en inbjudan att stiga in i huset. Där tillbringar vi sedan några timmar under ganska angenäma former. Samtalet hålls i glad ton, men flyter ganska trögt och mödosamt via två icke professionella tolkar och löper med många omvägar och missförstånd. Det handlar mest om ömsesidiga frågor och svar på temat »allmänna levnadsvillkor«. Köttet vi äter är välkryddat men ohängt och segt. Troligen är det från get.

Efter avslutad måltid bereder vi oss för att återta vår färd. Vi tackar för oss och vill betala. Det går absolut inte för sig. Redan diskussionerna om detta bidrar till att fördröja uppbrottet och övriga delar av de sedvanliga ceremonierna drar ut osedvanligt länge på tiden. När vi äntligen kommer ut ur huset känner vi oss lite jäktade med tanke på avståndet till det tilltänkta nattkvarteret och vi skyndar mot jeepen. Synen som möter oss är mardrömslik. Det som varit en välutrustad fullastad jeep parkerad utanför huset är nu blott och bart ett skal. Alla löstagbara delar är borta. Hjul, ratt, sittedynor, strålkastare och naturligtvis all packning – allt är försvunnet. Jeepskalet ser gammalt och hopsjunket ut.

Vi ser oss runt. Ingen tittar direkt åt vårt håll. Alla barn är borta. Några män rör sig liksom avvaktande på avstånd. En ensam svarttäckt kvinna småspringer från ett lerhus till ett annat. Jag lyfter på motorhuven. Förgasare, luftrenare, luftfilter, tändstift, fläkt och fläktrem saknas liksom startmotor och allt annat lätt löstagbart.

Solen skiner. Luften är på något sätt både varm och kall på samma gång. Vi tittar på varandra. Byborna rör sig i bakgrunden, lite avvaktande och utan att egentligen titta på oss.

Jag vet inte hur lång tid vi i verkligheten står så, vi utan att riktigt fatta, de i avvaktande väntan på vårt utspel. Det känns som om tiden står stilla, men det vet jag ju att den inte kan göra, så jag tvingar mig att tänka att lång tid förflyter medan vi står så.

Plötsligt går jag tillbaka in i huset där vi ätit. Min minnesbild är mer att jag ser mig själv uppifrån-utifrån när jag vänder och stegar tillbaka de tiotals meter det var fråga om och går in i huset, än att jag skulle vara handlingens subjekt. De två tolkarna följer efter i orolig iver och springer på varandra i hastigheten. I dörröppningen möter jag värden, troligen byns ledare eftersom det enda stenhuset är hans. Han spärrar dörröppningen och verkar vara beredd på bråk och fast besluten att inte vika.

Jag tackar ännu en gång för maten. Tolkarna tolkar i munnen på varandra. Jag säger, på samma sätt som jag skulle frågat om han möjligen har lite tobak att sälja eftersom vi just kommit på att vi har för lite, att vi råkar sakna lite delar till bilen och lite utrustning och undrar om han händelsevis råkar veta var vi kan köpa det som fattas.

Mannen betraktar mig en stund eftertänksamt. Sedan ler han med hela ansiktet.

»Byn är fattig«, säger han, »och det finns inte så mycket att köpa av västerländska varor.« Men i detta speciella fall tror han

sig kunna hjälpa oss. Det är dock givetvis sist och slutligen en ekonomisk fråga, tillägger han.

Jag prisar än en gång hans mat och hans gästfrihet och undrar om han som ytterligare en väntjänst skulle kunna åta sig att personligen hjälpa oss med förhandlingarna och agera som vårt ombud då våra kunskaper om den lokala marknaden och vad som där kan ses som skäligt är små. Han samtycker leende och tillkallar med hög röst ett antal män. De drar sig tillbaka in i hans hus. Jag väntar utanför tillsammans med tolkarna som ivrigt viskande diskuterar med varandra. Tidsbegreppet blir åter diffust. Det känns som om en lång stund går utan att väntan blir lång.

Sedan kommer bymännen ut ur huset. Värden, byledaren och mitt ombud i en och samma person förklarar att de har allt jag behöver men att det varit mödosamt att skaffa fram allt på så kort tid.

Männen begärde ursprungligen ett mycket högre pris, berättar han, ett pris som han erkänner är i och för sig helt berättigat, men att man nu, efter att han som mitt ombud förhandlat och prutat så mycket någon kan göra, har enats om ett annat pris.

Han nämner en summa. Jag frågar om, får samma svar och frågar om igen. Han talar med männen och upprepar summan. Den motsvarar tolv svenska kronor.

Jag svarar att jag förstår hur svårt det varit att på så kort tid få fram de saker jag behöver och hur ringa den begärda summan måste vara som ersättning för allt arbete, men att jag med hänsyn till att vi har en lång färd med stora utgifter framför oss likväl har vissa svårigheter att klara kostnaden. Emellertid utgår jag ifrån, ser och hör jag mig själv säga, att värden/byledaren/mitt ombud redan förstått situationen och vägt detta mitt argument mot bybornas och då kommit fram till den

nämnda summan. Jag vill således inte ifrågasätta summan som sådan men försäkra mig om att allt jag behöver ingår, och jag vädjar till alla goda män i byn att de inom ramen för det nämnda priset, som nu kan anses överenskommet, också ska vara oss behjälpliga att få delarna på deras rätta plats. Tolkarna översätter. Breda leenden sprider sig över bybornas ansikten. Värden omfamnar mig som tecken på uppgörelsen och alla börjar ropa, skrika och skratta. Barn kommer springande rullandes på däck, bärandes på allt från halvfulla trälådor till enstaka muttrar och verktyg. Rena karnevalsstämningen utbryter och under stim och glam och mycket skruvande, samt med viss förvirring beträffande var olika delar ska sitta, förflyter dagen och lite av kvällen. Vi bjuds på middag och nattlogi och följande morgon räknar jag, så omständligt jag kan, upp den begärda summan i småsedlar och mynt för att slippa visa och be om växel för större sedlar. Därefter räknar vi in bagaget som allt är återställt och inpackat, vinkar farväl med högerhanden och far. Just före avfärden förärar jag värden ett förstoringsglas och demonstrerar brännglaseffekten i morgonsolen genom att bränna in mina och hans initialer i ett stycke trä. Detta som tack för hans insats som mitt ombud i förhandlingarna.

Vilken andel av bybornas intäkt som är hans vet jag inte. Tolv kronor får dock ses som ett lågt pris för två måltider och nattlogi.

Afghansk njurkebab

Jag kan inte säga att jag överlag var förtjust i den mat jag åt i Afghanistan. Å andra sidan säger detta nog mindre om landet och dess matkultur än om de platser på landsbygden som jag besökte och den allmänna fattigdom som rådde där. Fattigdomen till trots var gästfriheten ofta stor och de sällsynta västerlänningar som besökte landet, långt efter den brittiska kolonialperioden och före den sovjetiska invasionen, bjöds på vad som lokalt måste vara festmåltider. Kebaber av olika slag var vanliga. De kunde göras på nästan allt kött. Get var ofta rätt segt och hårt på samma gång. Olika inälvor inklusive testiklar förekom också. På spetten fanns som regel lök och ofta paprika. Kryddningen var skiftande och stark. En föga imponerad kollega beskrev det som att »man tar vad man råkar ha av kryddor, men man tar mycket«. Till detta serverades i dessa lätt högtidliga sammanhang ris, som måste varit importerat.

Receptet är ett försök att återge stilen på maten på ett för mig smakligt sätt, men jag måste vidgå att det skulle känts mer autentiskt med fämjure, men var får man tag i det i Sverige?

Tillagning

1. Rengör njuren från ev. hinnor och senor. Skär den i centimeter-tjocka skivor. Stek i smör med en liten tillsats av getost. Peppra och salta.
2. Skala två gula lökar och skär dem mitt itu. Dela dem sedan i lager av koncentriska halvor. Lägg dem i stekpannan och låt dem eftersteka med njurskivorna.
3. Kärna ur paprikorna. Skär dem på tvären i ringar.
4. Trä upp njurskivor, lök och paprikaringar i alternerande lager på ett grillspett. Grilla eller halstra och se till att rotera spettet tills ytterdelarna är mycket lätt brända.
5. Stryk på lite getost och låt den smälta.
6. Servera med stark kryddning, till exempel kryddpeppar, eller stark sås, till exempel HP, och kokt ris.

Ingredienser

1 kalvnjure (ca 250 g)

10 g smör

getost

peppar

salt

2 gula lökar

1 röd och 1 grön paprika

kryddpeppar

HP-sås

200 g kokt ris (½ dl okokt)

